

ROLUL FRAȚILOR CIUFLI ȘI AL BISERICII
SF. MARE MUCENIC TEODOR TIRON ÎN VIAȚA CULTURALĂ
A ORAȘULUI CHIȘINĂU
(a II-a jum. a sec. XIX – înc. sec. XX)

Lucia ȚÎCU,
lector superior, Catedra Etnologie și Geografie,
UPS „Ion Creangă”

Summary

As a result of hetaerae movement, which intensified in 1821, took refuge in Bessarabia brothers Theodore and Anastasie Ciufli, personalities who have left their mark in the history of Bessarabia, in general, and Chisinau, in particular. They distinguished themselves by commercial activities (they were members of two merchant guilds) and the fact that they were founders of the church St. Great Martyr Teodor Tiron. We cannot overlook the fact that there were great landowners of land (estates Acui and Catranic) and were the authors of many charity events. They left their legacy to train orphaned children peasants on their estates, to pay their tributes, treating poor patients, founding schools. Students and pupils who distinguished themselves through excellent results at school, received scholarships, paid from the estate of Anastasius Ciufli. For philanthropy and others like it, Anastasius Ciufli was raised to the rank of honorary citizen of Chisinau. St. Teodor Tiron the Martyr Church, built in the name of Ciufli brothers, had an important role in the spiritual life of Chisinau, firstly because it was built on the outskirts of Chisinau, where there is a lack of the sacred places, people had to go long to get to church, and secondly, was a religious center that has struggled with sects and illiteracy, helping to illuminate the masses on the outskirts of Chisinau.

Keywords: *hetaerae movement; church/monastery; cultural life.*

Secolul al XIX-lea este marcat de fenomene și evenimente politice și sociale care au direcționat, într-o măsură mai mare sau mai mică, mersul istoriei popoarelor lumii. Mișcarea eteristă s-a integrat în mișcările generale sociale și naționale care au zdruncinat continentul european de la vest la est la granița dintre secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. În toate aceste mișcări revoluționare se disting țeluri comune – libertate, independență și unitate națională – promovate de Revoluția Americană din 1763-1791 și de Revoluția Franceză din 1789.

Mișcarea eteristă, care ia amploare în anul 1821, a avut un moment specific – „exodul grecilor” în Imperiul Rus, în special în Basarabia și Odesa. Evenimentele din Constantinopol din 1821 sunt cunoscute. Mulți creștini din Impe-

riul Otoman, pentru a scăpa de moarte, s-au refugiat la hotarele Rusiei. Mii de victime ale represiunii din martie 1821 și-au văzut libertatea în Odesa și Basarabia. Ei erau primiți ca oaspeți în capitala Basarabiei și aduceau mulțumiri pentru bunăvoința monarhiei și pentru compătimirea arătată.

Dintre grecii imigrați în Basarabia în veacul al XIX-lea, unii dintre cei mai însemnați bărbați ai orașului Chișinău au fost frații negustori Teodor și Anastasie Ciufli. Despre acești ctitori ai bisericii Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron a scris primul cel dintâi paroh al ei, părintele Ioan Butuc¹, care a redat în *Buletinul eparhial* unele linii ale biografiei lui Anastasie Ciufli.

Există date că frații Ciufli erau români din Macedonia, numele Ciufli fiind foarte răspândit printre aceștia². Se întâlnește și versiunea precum că frații Ciufli erau de origine greacă, din Epir³. Epitaful de pe mormântul lui Teodor Ciufli, în biserică, precizează că locul lor de naștere este târgușorul Nepalova din Epir. Acolo, în 1796 s-a născut Teodor, iar în 1801 – Anastasie⁴.

Crescuți în spirit de evlavioasă credință, încă din copilărie frații Ciufli au fost nevoiți să ia calea bejeniei spre Moldova, vechiul adăpost al prigoaniților din Imperiul Otoman. Dar și aici frământările Eteriei nu le permiteau un trai liniștit, încât în 1821, înconjurați de poliția turcească, tinerii au scăpat printr-o fereastră ca prin minune, desculți și-n haine de noapte. Cu greu trecând peste Prut, în Basarabia ei au început o viață nouă⁵.

De la bun început au fost nevoiți să îndure sărăcie și insucces. Au vândut pe stradă covrigi, iar până în anul 1830 au lucrat ca servitori într-o cafenea. Datorită sărăcuțului și spiritului economic, frații Ciufli au dobândit un capital nu prea mare și au cumpărat în Târgul Nou un lot de pământ, unde au ridicat un han⁶.

Protejați de compatrioții lor, așezați mai înainte în părțile acestea: Cara-Statii, Sinadino și alții⁷, încep cu mici afaceri negustorești în târg, astfel încât în anul 1844 erau membri a două ghilde negustorești din Chișinău⁸. Frații Ciufli și-au clădit casele la Chișinău în fața pieței Târgului Nou (astăzi str. Mitropolit Varlaam colț cu str. Tighina), unde se întrunea colonia grecilor din localitate⁹.

¹ Иоан Бутук, „Кишинёвская Теодоро-Тироновская церковь”, *Кишинёвские епархиальные ведомости*, nr. 4, 1875.

² Gheorghe Bezviconi, Biserica „Sf. Teodor Tiron” – „Ciufli”, cu ocazia aniversării a 75 de ani, *Din trecutul nostru*, Chișinău, nr. 5, 1934, p. 1.

³ „Некролог”, *Кишинёвские епархиальные ведомости*, nr. 19, 1870, p. 539.

⁴ Gheorghe Bezviconi, Biserica „Sf. Teodor Tiron” – „Ciufli”, cu ocazia aniversării a 75 de ani, *Din trecutul nostru*, Chișinău, nr. 5, 1934, p. 1.

⁵ Angela Clipa, „Biserica Ciufli”, *Vocea poporului*, nr. 25-26 (270-271), Chișinău, 27 iunie 1995, p. 5.

⁶ Бутук, „Кишинёвская Теодоро-Тироновская церковь”, p. 163.

⁷ Gheorghe Bezviconi, Biserica „Sf. Teodor Tiron” – „Ciufli”, cu ocazia aniversării a 75 de ani, *Din trecutul nostru*, Chișinău, nr. 5, 1934, p. 2.

⁸ ANRM, F. 302, inv. 2, d. 523, f. 1.

⁹ Angela Clipa, „Biserica Ciufli”, *Vocea poporului*, nr. 25-26 (270-271), Chișinău, 27 iunie 1995, p. 5.

Erau foarte ospitalieri, de la ei păstrându-se obiceiul de a servi la masă icre *à la Ciufli*, cu lămâie și alte mizelicuri¹⁰.

La 25 octombrie 1844, frații Ciufli au cumpărat de la Constantin Balș 4,36 ha de teren de la moșia Acui, județul Bender (Tighina), în vecinătatea satelor Batâr, Căinari și Sagaidac¹¹. Moșia a fost înregistrată în acte sub două nume: Acui, numele inițial al moșiei, și Ciuflești, după numele noilor proprietari. În prezent, oficial, moșia fraților Ciufli este satul Ciuflești¹², nume ce îi comemo-rează pe cei doi frați.

La 18 ianuarie 1865, Anastasie Ciufli a devenit proprietarul unei moșii din nordul Basarabiei, în județul Iași (din 1887, județul Bălți), pământ cumpărat de la Alexandru Balș¹³. În unele acte moșia apare cu numele de Catranic, în altele – cu numele de Alexandreni¹⁴.

În 1854 decedează Teodor Ciufli¹⁵. Cauza decesului nu se cunoaște cu exactitate, este doar presupusă: „...preocupându-se cu creșterea vitelor, dormind la moșie chiar și-n aer liber, el a răcit grozav, ceea ce a constituit cauza decesului survenit ulterior”¹⁶.

Fiind pe patul de moarte, Teodor Ciufli l-a pus pe fratele mai mic, Anastasie, să jure că va construi în satul Acui, din numele și averea muribundului, o biserică, cu numele îngerului său păzitor, Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron¹⁷, dorință pe care fratele său a îndeplinit-o, însă cu o schimbare. La îndemnul lui Ioan Butuc, primul paroh al bisericii Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron din orașul Chișinău, și al lui Irinarh, arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, Anastasie Ciufli a decis ca viitoarea biserică să se construiască în orașul Chișinău, și nu în satul Acui¹⁸.

La 10 martie 1855 Anastasie Ciufli se adresează către arhiepiscopul Irinarh, înștiințându-l că va suporta cheltuielile de construcție, în schimb cere permisiunea de a construi în biserică un cavou, unde să transfere rămășițele funerare ale defunctului Teodor din cimitirul municipal. De asemenea, a cerut ca și el să fie înhumat lângă fratele său¹⁹.

Construcția bisericii a fost autorizată de Departamentul Lucrărilor Publice

¹⁰ Gheorghe Bezviconi, Biserica „Sf. Teodor Tiron” – „Ciufli”, cu ocazia aniversării a 75 de ani, *Din trecutul nostru*, nr. 5, Chișinău, 1934, p. 2.

¹¹ ANRM, F. 302, inv. 2, d. 523, f. 2.

¹² ANRM, F. 134, inv. 2, d. 207, f. 39.

¹³ ANRM, F. 8, inv. 1, d. 1549, f. 1.

¹⁴ Angela Clipa, „Biserica Ciufli”, *Vocea poporului*, nr. 25-26 (270-271), Chișinău, 27 iunie 1995, p. 5.

¹⁵ Gheorghe Bezviconi, Biserica „Sf. Teodor Tiron” – „Ciufli”, cu ocazia aniversării a 75 de ani, *Din trecutul nostru*, nr. 5, Chișinău, 1934, p. 2.

¹⁶ Бутук, „Кишинёвская Теодоро-Тироновская церковь”, p. 164.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ ANRM, F. 2, inv. 2, d. 6502, f. 18.

din Sankt Petersburg, iar pe data de 30 aprilie 1856 – și de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe din Rusia²⁰.

Biserica a fost înălțată în mahalaua Malina Mică (însemna în jargonul hoțesc, *ascunziș*), pe piața numită de chișinăuieni Piața Ciufli²¹. Ce l-a determinat pe Anastasie Ciufli să aleagă ca loc de construcție anume această zonă a Chișinăului? Să-l fi atras locurile pitorești și retrase, pe care le-a considerat potrivite pentru construcția unui lăcaș sfânt? Sau la periferiile orașului se simțea lipsa bisericilor? Sau poate că aceste pământuri îi aparțineau?

De la un bătrânel pe nume Sofron s-a aflat că mai sus de această piață (spre sud), un teren întreg aparținea lui Anastasie Ciufli²². Dar să nu uităm și de următoarea stare de fapt: în perioada dată, Chișinăul era împărțit convențional în două părți – toate bisericile erau concentrate în prima parte (orașul propriu-zis), pe când populația de la periferie, din partea de sud a Târgului Nou, nu avea un lăcaș sfânt pentru rugăciune, fiind nevoită să facă drum lung pentru a ajunge la biserică²³. Erau, poate, motivele determinante, ca tocmai în această piață să fie clădită biserica Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron.

În ce privește termenele construcției sfântului locaș, există mai multe versiuni: a) „Biserica Ciuflea a fost zidită între anii 1850 și 1858”²⁴; b) „Construcția catedralei a fost începută în 1854 și încheiată în 1858”²⁵, c) „Lucrările de construcție ale bisericii încep în anul 1856 și durează până în anul 1858”²⁶.

Construcția bisericii nu putea să înceapă mai devreme de anul 1855, deoarece abia în acel an Anastasie Ciufli a solicitat autorităților autorizația de a construi biserica²⁷. În acest context, primele două versiuni decad, doar dacă nu luăm în considerație începerea construcției bisericii fără permisiunea Consistoriului. Însă acest fapt este aproape exclus sub guvernarea țaristă.

Autoritățile au fost de acord cu construcția bisericii în mahalaua Malina Mică (periferia orașului Chișinău) posibil din cauza că aici se simțea lipsa de lăcașuri sfinte și, totodată, ca prin intermediul bisericii să intensifice procesul de rusificare a populației.

Construcția bisericii a început în anul 1856, fiind antrenați cei mai iscusiți constructori. Proiectul aparține arhitectului Nicolae Pavlovici Golikov²⁸. Construcția bisericii a fost finalizată la începutul anului 1858, iar la 6 iunie 1858 a fost sfințită de către arhiepiscopul Antonie Șokotov (23 aprilie 1858 – 13

²⁰ Ibidem, f. 19.

²¹ Gheorghe Bezviconi, Biserica „Sf. Teodor Tiron” – „Ciufli”, cu ocazia aniversării a 75 de ani, *Din trecutul nostru*, nr. 5, Chișinău, 1934, p. 2.

²² Ibidem, p. 3.

²³ „Некролог”, *Кишинёвские епархиальные ведомости*, nr. 19, 1870, p. 540.

²⁴ *Chișinăul – vechi și nou*, Chișinău: Litera, 1998, p. 50.

²⁵ *Viața, minunile și acatistul Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron*, Chișinău, 2005, p. 21.

²⁶ *Lăcașuri sfinte din Basarabia*, Chișinău: Alfa și Omega, 2001, p. 119; Iurie Colesnic, *Chișinău*, Chișinău: Museum, 1997, p. 120.

²⁷ ANRM, F. 2, inv. 2, d. 6502, f. 18.

²⁸ Бутук, „Кишинёвская Теодоро-Тионовская церковь”, p. 165.

martie 1871)²⁹. Noua biserică, conform Comisiei pentru construcții, i-a costat pe ctitori circa 30.000 ruble³⁰.

La 4 aprilie 1859 rămășițele funerare ale lui Teodor Ciufli sunt aduse în biserică și reînhumate în partea de sud a naosului.

Fratele mai mic, Anastasie Ciufli, a decedat la 18 septembrie 1870. Cu permisiunea autorităților a fost înhumat lângă fratele său mai mare, Teodor. În-mormântarea a avut loc pe 20 septembrie același an, duminică după liturghie, la care au asistat Î.P. Antonie și mitropolitul grec Ierofeem.

Astăzi se mai păstrează inscripția pe peretele bisericii: „Aici odihnesc frații Ciufli: Teodor (1796-1854) și Anastasie (1801-1870), născuți în târgușorul Nepalova din Epir”. Alături de mormânt este pusă icoana Sfinților Teodor și Anastasie.

Anastasie Ciufli, înainte de a deceda, a scris două testamente. Primul testament a fost scris la 17 aprilie 1870³¹. Conform testamentului, Ioan și Constantin Ciufli, fiii lui Tudor Cristofor Ciufli, verii lui Anastasie, primeau câte 1500 ruble fiecare în primii șase ani după moartea lui Anastasie și câte 3000 ruble anual în următorii ani³². Faptul că sumele sus-menționate au fost ridicate, cel puțin pentru anul 1884, este consemnat de chitanțele trimise episcopilor testamentari ai averii decedatului Anastasie Ciufli de către Constantin Ciufli.

A treia fiică a Irinei Manciu, Parascovia Cozma, primea 600 ruble anual pe viață³³. Câte 600 ruble anual, din venit, erau alocate pentru construcția paturilor necesare spitalului orășenesc din Chișinău și pentru tratamentul gratuit al pacienților nevoiași³⁴.

Directorul primului liceu de băieți din orașul Chișinău urma să primească anual câte 530 ruble pentru asigurarea cu burse a elevilor cu succese la studii. Bursierii se numeau „primitori ai burselor din averea onoratului Anastasie Ciufli”³⁵.

Biserica Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron din orașul Chișinău, conform testamentului, primea anual câte 200 ruble.

Servitoarea lui Anastasie Ciufli, dna Dașkevici, primea o pensie pe viață de 200 ruble anual pentru fidelitate și slujire cu credință³⁶.

Fiica adoptivă a lui Anastasie Ciufli, Alexandra (fica naturală a comerciantului Ioan Mileuca), urma să primească câte 500 ruble anual până la căsătorie sau până la atingerea vârstei căsătoriei³⁷.

²⁹ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 136, f. 2; *Lăcașuri sfinte din Basarabia*, Chișinău: Alfa și Omega, 2001, p. 119.

³⁰ Бутук, „Кишинёвская Теодоро-Тироновская церковь”, p. 165.

³¹ ANRM, F. 65, inv. 1, d. 1325, f. 5-7.

³² ANRM, F. 794, inv. 2, f. 2

³³ Ibidem.

³⁴ ANRM, F. 65, inv. 1, d. 1325, f. 5-7.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

Localnicilor înstăriți din târgușorul Nepalova urma să li se dea 300 ruble pentru a fi distribuite rudelor îndepărtate ale lui Teodor și Anastasie Ciufli, dacă ei mai trăiau în sătucul Kokuli sau prin apropiere, iar dacă aceștia nu mai erau în viață, banii urmau să fie donați săracilor³⁸.

Toate taxele pentru țăranii care trăiau pe pământurile Ciuflești și Alexăndreni trebuiau stabilite în dependență de veniturile moșierilor.

Urma să fie format un comitet (avându-i ca membri pe mitropolitul Atenei, ministrul de interne și de externe al Greciei și rectorul Universității din Atena) care va primi câte 3.050 ruble anual, ce urmau să fie distribuite în felul următor: 50 ruble pentru biserica Sf. Nicolae din Nepalova; 1000 ruble pentru rectorul Universității eline din Atena și rectorul Institutului de Studii Superioare din Ioanina (Epir); restul banilor urmau să fie distribuiți văduvelor și orfanilor și pentru salariile permanente ale medicilor care tratau pacienți săraci³⁹.

Deoarece Anastasie Ciufli și-a asumat responsabilitatea să asigure cu 1000 de ruble anual, timp de 10 ani, Organizația Națională a Refugiaților Eleni începând de la 1 octombrie 1867, el și-a instruit executorii testamentari să continue să doneze această sumă Comitetului din Atena pentru susținerea emigranților până la 1 octombrie 1877⁴⁰.

Dacă, după toate cheltuielile specificate mai sus și altele, mai rămânea un surplus din venit, atunci $\frac{1}{3}$ era folosit pentru a mări numărul de burse elevilor-liceeni, pentru a mări numărul de paturi în spitalul orășenesc și pentru donații școlilor din orașul Chișinău⁴¹.

În al doilea testament, scris la 31 iulie 1870, Anastasie Ciufli a specificat că a lăsat practic neschimbat testamentul din 17 aprilie 1870, însă a făcut unele adăugiri: proprietatea lui poate fi dată în arendă celor cărora majoritatea persoanelor de încredere ale moșiilor sale vor hotărî⁴².

Realizând obligațiile de executori ai testamentului lui Anastasie Ciufli, episcopii testamentari publicau anual cheltuielile financiare în buletinul oficial administrativ al Basarabiei, *Monitorul regiunii* (mai târziu al guberniei) *Basarabia*.

După moartea lui Anastasie Ciufli, averea sa a fost administrată de cinci epitropi testamentari. Președinte a fost desemnat episcopul Chișinăului și Hotinului, iar în calitate de membri – consulul general grec, directorul primului gimnaziu de băieți din Chișinău, primarul orașului Chișinău și administratorul moșiilor⁴³.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² *Денежный отчет администраций по имуществу потомственного Почетного Гражданина А. К. Чуфли за 1905 год*, Кишинев, 1906, p. 4.

⁴³ Iurie Colesnic, *Chișinău*, Chișinău: Museum, 1997, p. 120.

Din cauza lipsei surselor publicate, dar și a materialului de arhivă nu putem determina cu exactitate numele epitropilor testamentari ai averii lui Anastasie Ciufli în perioada 1870-1905, cu excepția președintelui. În perioada dată, în calitate de președinte au activat: Antonie Șokotov, Pavel Lebedev, Serghei Lapidevski, Isachie Polojenski, Neofit Nevadcinov, Iacov Peatnički, Vladimir Sinkovski⁴⁴.

Anastasie Ciufli a fost un om cu rare calități sufletești. Și-a lăsat moștenirea sa pentru instruirea copiilor orfani, pentru țăranii de pe moșiile sale, ca să-și achite birurile, pentru tratarea bolnavilor săraci, înzestrarea mireselor nevoiașe și întemeierea școlilor⁴⁵. Au fost întreținute financiar de către frații Ciufli școlile parohiale ce au funcționat pe lângă biserica Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron (întemeiată în 1885)⁴⁶ și pe lângă biserica Sf. Pantelimon (întemeiată în 1898)⁴⁷. Nu se cunoaște cu exactitate suma alocată pentru întreținerea acestor școli. Cunoaștem doar că epitropii testamentari ai averii lui Anastasie Ciufli alocau anual câte 200 ruble administrației bisericii Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron⁴⁸. Probabil, o parte din suma respectivă era prevăzută pentru întreținerea școlii ce funcționa pe lângă această biserică.

Mulți studenți din Chișinău au beneficiat de burse acordate din averea lui Anastasie Ciufli. Datorită dărnicii lui, frații Luca și Gheorghe Durduieri au avut posibilitatea să studieze medicina la o universitate din Moscova, beneficiind anual de burse în sumă de 240 ruble⁴⁹. Printre tinerii talentați care au avut posibilitatea să studieze grație mărinimiei lui Anastasie Ciufli se numără medicul Toma Ciorbă și avocatul Andrei Gheorghiu⁵⁰.

Au beneficiat de burse nu doar studenții, dar și un șir de elevi de la școlile din Chișinău, care se evidențiau prin rezultate excelente la învățătură. Numărul și cuantumul bursei alocate din averea decedatului A.C. Ciufli variau de la un an la altul și de la o instituție de învățământ la alta.

- În anul de studii 1905-1906 au beneficiat de burse 20 de elevi.
- În anul de studii 1906-1907 21 de elevi.
- În anul de studii 1907-1908 31 de elevi.
- În anul de studii 1908-1909 34 de elevi.
- În anul de studii 1909-1910 30 de elevi.
- În anul de studii 1913-1914 37 de elevi.

În total, în perioada vizată, au beneficiat de burse 173 de elevi.

⁴⁴ *Lăcașuri sfinte din Basarabia*, Chișinău: Alfa și Omega, 2001, p. 119.

⁴⁵ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 140, 147, f. 2.

⁴⁶ Iurie Colesnic, *Chișinău*, Chișinău: Museum, 1997, p. 87.

⁴⁷ *Денежный отчет администраций по имуществу потомственного Почетного Гражданина А. К. Чуфли за 1905, 1906, 1907.... годъ*, Кишинев, 1906, 1907, 1908, 1909 etc.

⁴⁸ ANRM, F. 794, inv. 2, f. 23.

⁴⁹ *Lăcașuri sfinte din Basarabia*, Chișinău: Alfa și Omega, 2001, p. 120.

⁵⁰ Бутук, „Кишинёвская Теодоро-Тионовская церковь”, p. 165.

Cele mai mari burse primeau elevii Liceului nr. 1 de Băieți din orașul Chișinău: de la 100 la 400 ruble, în dependență de reușita la învățătură. Numărul bursierilor era de 5-6 anual.

Cele mai multe burse erau alocate Gimnaziului de Fete nr. 1 și Liceului de Fete „Principesa Natalia Dadiani”, ambele din orașul Chișinău, însă cuantumul lor era mult mai mic (30-60 ruble) în comparație cu cel de la Liceul nr. 1 de Băieți.

Din analiza numelor de familie ale beneficiarilor de burse deducem că majoritatea erau de alte etnii decât cea română – fie că românii/moldovenii nu aveau posibilitatea să studieze, fie că erau marginalizați în favoarea altor naționalități.

Pentru această binefacere și altele de genul acesta, lui Anastasie Ciufli i-a fost acordat titlul de cetățean de onoare al orașului Chișinău⁵¹. Purtătorii acestui titlu aveau un șir de privilegii: erau scutiți de impozite, dijme și pedepse corporale, iar proprietatea lor nu putea fi atinsă de forțele armate⁵². Anastasie Ciufli era apreciat ca mare binefăcător, primind ca răsplată: din partea autorităților țariste – Ordinul „Sf. Stanislav” de gradul III și Ordinul „Sf. Ana” de gradul III, iar din partea statului grec – „Ordinul Mântuitorului” de gradul III⁵³.

În 1872 epitropii testamentari ai averii lui Anastasie Ciufli au ridicat un monument din marmură celor doi fondatori ai bisericii Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron, cu o inscripție, în greacă și în rusă, în care sunt expuse meritele binefăcătorilor Ciufli. Monumentul poate fi contemplat de către credincioși în curtea bisericii.

Lucrările de construcție a bisericii au fost finalizate la începutul anului 1858, iar la 6 iunie 1858 biserica Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron a fost sfințită de către arhiepiscopul Antonie Șokotov. Primul paroh al sfântului lăcaș a fost protoiereul Ioan Butuc (1858-1910)⁵⁴.

La 6 iulie 1933, în legătură cu jubileul de 75 de ani de la prima sfințire a hramului, la inițiativa Consiliului parohial și a Asociației Femeilor Creștine s-a instituit un Pomelnic pentru a fi înscrși în el și veșnic pomeniți întemeietorii, binefăcătorii și ctitorii acestui sfânt lăcaș. Au fost înscrise în el și numele preoților-parohi: protoiereul Petru Porojinski, protoiereul Petru Donici și protoiereul Vasile Glavan⁵⁵.

În anii '60 ai sec. XX, în urma deciziilor autorităților, în Chișinău au fost demolate sau închise toate bisericile. Doar una rămăsese funcțională, biserica

⁵¹ Ibidem.

⁵² Gheorghe Bezviconi, Biserica „Sf. Teodor Tiron” – „Ciufli”, cu ocazia aniversării a 75 de ani, *Din trecutul nostru*, nr. 5, Chișinău, 1934, p. 3.

⁵³ ANRM, F. 208. inv. 12, d. 136, f. 6.

⁵⁴ *Viața, minunile și acatistul Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron. Chișinău. Chișinău*, 2005, p. 21.

⁵⁵ Ibidem.

Ciuflea, pe care poate a salvat-o amplasarea sa într-o zonă puțin retrasă de la bulevardul central.

În anul 1962 biserica Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron a devenit Catedrală Episcopală (posibil, a fost ridicată la rang de catedrală episcopală deoarece este adiacentă centrului public al Chișinăului), paroh fiind numit protoiereul Valentin Dumbravă. După decesul lui, în anul 1968, paroh devine protoiereul Gheorghe Mușinschi⁵⁶.

În anul 2002, obștea monahală deja constituită, s-a adresat către Î.P.S. Vladimir, mitropolitul Chișinăului și al întregii Moldove, cu rugămintea de a înființa la fosta Catedrală Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron din Chișinău prima mănăstire ortodoxă din capitala Republicii Moldova. Astfel, la 17 iulie 2002, în urma cererii obștii monahale și a raportului mitropolitului Vladimir, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a binecuvântat înființarea mănăstirii. La 8 august 2002, în ziua pomenirii Marelui Mucenic și Tămăduitor Pantelimon, mănăstirea a primit Certificatul de înregistrare nr. 1652, eliberat de Serviciul de Stat pentru Culte și semnat de către directorul Serviciului, Serghei Iațco. Prin decret mitropolitan, în funcția de duhovnic-administrator al mănăstirii înființate a fost binecuvântat protoiereul mitrofor Teodor Roșca, care a slujit în calitate de chelar (1992-1994), paroh adjunct (1994-1998) și paroh (1998-2002) al fostei Catedrale⁵⁷.

Fosta Catedrală/actualmente Mănăstirea Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron a fost (începând din 1962) și este centrul spiritual al Mitropoliei, având un loc aparte și deosebit în istoria Bisericii Ortodoxe din Moldova. În vremurile grele ale ateismului, aici s-a păstrat neatinsă candela credinței noastre strămoșești. În incinta fostei Catedrale au primit hirotonia în diaconi și preoți marea majoritate a slujitorilor sfințelor altare din cuprinsul Mitropoliei Chișinăului și a întregii Moldove. Tot aici absolvenții școlilor teologice, după hirotonie și înainte de numirea la parohie, participau la serviciile divine, acumulând deprinderile necesare unui cleric pentru sfințele slujbe. Aici au fost botezați și cununați, mărturisiiți și împărtășiți enoriași din Chișinău și din întreaga republică. Pentru toți aceștia, fosta Catedrală și actuala Mănăstire Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron a fost și este un loc sfânt de rugăciune și comuniune cu Dumnezeu. În incinta catedralei se găsesc icoane vechi, de mare preț, ferecate în aur și argint. Enoriașii mănăstirii cinstesc în mod deosebit icoanele Maicii Domnului din Hârbovăț și din Cazan. O bogăție spirituală aparte constituie icoanele cu părțile din sfințele moaște ale Sf. Mare Mucenic și Tămăduitor Pantelimon, ale Sf. Cuvios Serafim de Sarov, ale Sf. Cuvios Antipa Athonitul, ale Sf. Cuvioși Iov și Amfilohie de la Poceaev, ale Sf. Ierarh Ignatie (Breanceaninov), ale Sf. Binecredincioasei Kneaghine Ana de Cașinsk.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem, p. 23.

În anul 2000 Patriarhia sârbă, la inițiativa călugărilor de la Mănăstirea Ho-povo, a oferit Mănăstirii Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron un dar de mare preț: o părticică din sfintele moaște ale Marelui Mucenic Teodor Tiron⁵⁸.

Prin străduința și jertfa clericilor și enoriașilor Catedralei (pe atunci), s-a realizat un chivot din argint aurit, în care s-a așezat părticica din sfintele moaște. Iar în anul 2004, în ajunul sărbătorii Nașterea Domnului, la mănăstire a fost adus un chivot aurit unde se păstrează 18 părțile din moaștele Sfinților Părinți de la Lavra Pecerska din Kiev (Ucraina). Ambele chivote și icoanele cu părțile din sfintele moaște sunt expuse în naosul mănăstirii spre închinarea tuturor binecredincioșilor creștini⁵⁹. Aici, slujbele se săvârșesc după tipicul mănăstiresc: seara și dimineața în fiecare zi.

Generalizând cele expuse, putem evidenția un șir de concluzii. Ca urmare a mișcării eteriste, ce s-a intensificat în anul 1821, în Basarabia s-au refugiat frații Teodor și Anastasie Ciufli, personalități care și-au lăsat amprenta în istoria Basarabiei, în general, și a Chișinăului, în special. S-au remarcat prin activitățile comerciale desfășurate și prin faptul că au fost ctitorii bisericii Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron. Nu putem trece cu vederea nici faptul că au fost mari moșieri (moșiile Acui și Catranic) și că au fost autorii multor acte de caritate. Și-au lăsat moștenirea pentru instruirea copiilor orfani, pentru țăranii de pe moșiile lor, ca să-și achite birurile, tratarea bolnavilor săraci, întemeierea școlilor. Studenții și elevii ce s-au remarcat prin rezultate excelente la învățătură au beneficiat de burse alocate din averea lui Anastasie Ciufli. Pentru actele de binefacere Anastasie Ciufli a primit titlul de cetățean de onoare al orașului Chișinău.

Biserica Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron, zidită din numele fraților Ciufli, a avut un rol important în viața spirituală a Chișinăului, în primul rând, datorită faptului că a fost construită la periferia orașului Chișinău, unde se simțea lipsa de lăcașe sfinte, populația fiind nevoită să parcurgă o cale lungă pentru a ajunge la biserică și, în al doilea rând, pentru că a constituit un centru religios cu o puternică lucrare misionară, contribuind la întărirea vieții liturgice a populației prin participarea la bogatul program de slujbe, prin spovedanie și împărtășire.

Această biserică a fost și rămâne un centru spiritual al Mitropoliei, având un loc aparte în istoria Bisericii Ortodoxe din Moldova. Aici s-a păstrat neatinsă candela credinței noastre strămoșești.

⁵⁸ Ibidem, p. 24.

⁵⁹ *Propilee literare, culturale, artistice, teatrale, politice și economice*, București, 1927, nr. 4, p. 56.

Bibliografie

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare, ANRM), F. 2, inv. 2, d. 6502.
2. ANRM, F. 8, inv. 1, d. 1549.
3. ANRM, F. 65, inv. 1, d. 1325.
4. ANRM, F. 134, inv. 2, d. 207.
5. ANRM, F. 208, inv. 12, d. 136, 140, 147.
6. ANRM, F. 302, inv. 2, d. 523.
7. ANRM, F. 794, inv. 2.
8. Bezviconi, Gh. Biserica „Sf. Teodor Tiron” – „Ciufli”, cu ocazia aniversării a 75 de ani. *Din trecutul nostru* 5 (1934): 1-32.
9. Clipa, A. „Biserica Ciufli”. *Vocea poporului* 25-26 (270-271) (27 iunie 1995).
10. Colesnic, I. *Chișinău*. Chișinău: Museum, 1998.
11. *Lăcașuri sfinte din Basarabia*. Chișinău: Alfa și Omega, 2001.
12. *Viața, minunățiile și acatistul Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron*. Chișinău, 2005.
13. Бутук, И. „Кишинёвская Теодоро-Тироновская церковь”. *Кишинёвские епархиальные ведомости* 4 (1875).
14. *Денежный отчет администраций по имуществу потомственного Почетного Гражданина А. К. Чуфли*. Кишинев, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1913.
15. „Некролог”. *Кишинёвские епархиальные ведомости* 19 (1870).